

Note de lectură

Despre iubire și rațiune în Balcani

Liviu COMȘIA

„Tandru și rece” (Ed. Cartea Românească, București, 2007), roman de Felix Nicolau. După ce admirăm execuția tipografică a cărții, nedumerit, te întrebi: De ce tandru? De ce rece? Ce șaradă poate fi și asta? Dezlegarea o descoperă pe coperta a patra scriitorul Robert Șerban, care oferă următoarea interpretare: „Tandru pentru că e greu să rezisti exuberanței femininității balcanice. Rece întrucât realitatea se arată a fi vorace și splendid de perversă. Tandru pentru că un bărbat trăiește de la o dragoste la alta, indiferent de formele pe care le îmbracă pasiunea. Rece întrucât nimic nu e sigur: nici sexul personajelor, nici sexul obiectelor. Dacă există un Graal românesc, atunci el se ascunde în mințile tranșilizate ale personajelor. Nimeni nu-și posedă identitatea Tot ce ne rămâne de făcut este să răspundem la întrebarea Who's who?” Pe care, dacă ni se permite, ne-o însușim și-o întărim prin cuvîntul nostru...

... care începe astfel: în anul 2007, această carte scrisă de dl. Felix Nicolau ne-a adus vestea că s-a născut un romancier adevărat, care deține știința scrisului frumos, are simțul ritmului narativ, imaginație, cultură, îi plac misterele și mai ales iubeste oamenii. Pare mai mult un elogiu decît niște modeste note de lectură entuziaste. Dar avem de-a face cu un prozator de forță, cum ne place a spune, care n-are preconcepții, disprețuiește clișeele și modele, are un program estetic, își este stieși credincios, nu se înspăimîntă în fața cuvîntului savant al esteților cu tot dinadinsul. Își vede de treaba lui silnică, privește încordat în jurul său, rîde și plînge,

ironizează, bicuiește, face tot ceea ce trebuie să facă un om cu har ca să ne spună povestea lui despre o lume care ne este atât de cunoscută încît nici n-o mai luăm în seamă deși îi simțim victime.

După tipic, ar fi venit rîndul acum să prezentăm desfășurarea narativă a romanului. Ei bine, nu o putem face din simplul motiv că acțiunea nu există în sensul consacrat de canoane. Pe scurt, Cosmin, personaj enigmatic, fără prea multe date de identificare, reface viața prietenului său Leo Tupilat (Leonard Tauberger), profesor de engleză, care-și povestește tribulațiile erotice (tandru) și

profesionale (rece) printr-un București și o țară haotice, alergice și balcanice. Totul, întregul context social și, prin consecință, sentimental, totul dă impresia că am căzut într-un imens sanatoriu de boli psihice. E un haos în care personajele d-lui Felix Nicolau se luptă să rămîna lucide, să-și afle insula amărîta de firesc și normalitate. Leo, aflat între două iubiri, între două femei care fiecare în parte îl poartă în altă lume, una, Sabina, prototipul moral al româncii, care voiește căsnicie, copii, alta, Adelina, reprezentantă a noii direcții morale de la începutul veacului al XXI-lea, care disprețuiește tot ceea ce iubeste și tot ceea ce crede Sabina, Leo, deci, focalizează, ordonează și impune semnificațiile întregii scrieri. Fără el nu se întîmplă nimic. Proiecțiile lui erotice lămuiesc dorințele, necesitățile și credințele omului modern, care încă se zbate între malurile abrupte ale moralei tradiționale și cele line, aproape invizibile ale celei contemporane. Percepțiile lui culturale ne lumineză căile pe care a pornit societatea românească bulversată de reforme nesfîrșite și nefinalizate, subminate de dezordinea orientală încrucișată cu ordinea occidentală, dînd la iveală balcanismul devenit scut, scuza, justificare, motivație, adică, într-un cuvînt, bun pentru orice împrejurare. Ușurința cu care Leo (Felix Nicolau) revine din trecutul interbelic în prezentul postdecembrist și apoi din nou în trecutul comunist e de natură să ofere comparații cînd viguroase și polemice, cînd ironice și satirice. Maestrul al detaliului, dl. Felix Nicolau izbutește scene memorabile: înfîlirea lui Leo cu cele două matusi, Mizi și Clemanza, înmormintarea bunicului care, urînd toată viața țiganii, își încheie socotelile cu lumea odată cu bulibașa

Soliman Ciocănar sau: „Acceleratul de Iași cu vagoane pentru Botoșani e o conservă botulinică, bombată de prea multe sardele înghesuite în ea. Oamenii îmbrăcați în verde, portocaliu și albastru-peruza alegă la vagoane trăgînd după ei mari saçoșe de rafie, desenate cu pătrățele”. În acest fel elaborînd detaliul, scriitorul reușește să lege puternic și funcțional relația dintre personaje, cu finețe și rafinament, cu semnificații multiple pe care cititorul le poate desluși în voie și după voia sa. Chiar dacă uneori ne vin în minte scrieri ale lui Călinescu, incursiuni psihologice din Gib. Mihăescu sau mai ales Camil Petrescu (paginile de jurnal sint memorate de calculator, nu de caitet desuete), sau finalul romanului în stilul lui Kafka, aceste scene rămîn antologice. Desigur, sînt vagi adieri ale lecturilor, fiindcă sîrșitul cărții în care doctorul Ulise Iolescu (să observăm cît de bine a fost înșușită lecția lui Caragiale!) încearcă să obțină Marele Androgin, considerînd societatea românească, alienată, ca fiind tocmai mediul propice, aparține logicii interioare a unei asemenea cărți.

Aceeași societate care contaminează toate personajele. Dl. Felix Nicolau, după opinia noastră, și-a stabilit punctul de fugă cî, în demonstrația veridică, rece, lucidă că mediul înștrăinează, îmboalăvește, alienază omul. Sabina este, de pildă, o victimă sigură, Adelina, în felul ei, un produs, fără nici un punct de sprijin solid decît în sexualitate care a devenit un act mecanic, de virtuozitate fizică. Leo, intelectual dezorientat, aruncat de colo colo, nu se poate împlini în nici un fel, totuși parcă trăiește într-o supă viscoasă, altădată gelatinoasă, fără nici un orizont respirabil. O lume larvară, cu alte cuvinte, care s-a

sufocat în crisalidă...

Cu dibăcie scriitoricească, ficțiunea este străpunsă de datele realului: persoane publice, întîmplări cunoscute de toată lumea etc. Intrarea în fictiv, trecerea în real și apoi în virtual (jurnalul) se petrece cu ușurință, cu îndeminare, împlinind profilul psiho-moral al profesorului de engleză Leo Tupilat. Pe de-o parte.

Pe de altă parte, dl. Felix Nicolau se vadește a fi un artist al limbajului (vezi, de pildă, reproducerea moldovenismelor, a limbajului țiganilor), a tehnicilor scriitoricești în general. Este un pictor neîntrecut al scenelor de gen (despre care am vorbit). Iată: „În apartamentul de trei camere din Drumul Taberei noi o dețineam pe cea din spate, de lingă baie. De pe balcon se vedeau periferia cu fabrici a orașului, strada prăfuită, tramvaietele prăfuite, porumbii prăfuiți, care, din cauza pubelei de pe arpi, uneori se prăbușeau. Erau imediat hăcuți de pisici”. Sau: „Stăteam cu ochii pironiți pe Casa Poporului și mă gîndeam că trăiesc în singura capitală cu un cavou imens în centru. Un cavou public și luxos, în care ai fi putut înghesui viii și morții României și ai Coreii la un loc și tot ar fi rămas spațiu pentru un depou de autobuze”. Deci, totodată și minutor iscusit al ironiei acide! Acestea-s doar cîteva exemple luate la întîmplare (și așadar, nu la superlativ), fiindcă întreaga carte e argumentul că dl. Felix Nicolau stăpînește arta prozatorului. Cu alte cuvinte, o carte polemică, o carte tragică, o carte pe care așeza-o printre aparițiile editoriale din anul 2007 pe raftul de sus. De-acum înainte ne rămîne să așteptăm evoluția acestui romancier care are toate calitățile să încredințeze luminii tiparului cărți peste care nu se poate trece.

“Inoportun” Iubirea întoarsă pe dos

Apoi Iuda a trădat, Golgota a fost biruită și învierea – eu nu pot jură pe Dumnezeu că a avut loc.
(Ion Alexandru – „Poveste de iarnă”)

Răzvan IONESCU

(urmare din F1)

Dacă recapitulăm istoria noastră de 18 ani după Ierusalimul din decembrie, dacă urmăm aruncarea hămesită și furibundă în mrejele politicii, fără nici cea mai mică nevoie de a repune la locul lor, valorile morale răsturnate și ferfelite de comunism, vom afla originea convulsiilor de astăzi: corupția, Securitatea și moștenitorii ei. Iar cuvîntul psalmistului ce se rostesc la Ceasul al IX-lea, atîrnă și mai greu: Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat. Adevărul din pămînt a răsărit și dreptatea din cer a privit (Ps. 84, 11-12). La noi, Dreptatea și Adevărul nu mai sînt în stare să se suporte, darămite să se sărute. Nici măcar în ceasul al 12-lea!

Intrînd în Ierusalim, Hristos vede printre ramurile de finic ochii inecțați cu entuziasm ai oamenilor, strigătele lor de bucurie, și e trist. A vrut dinadins să aibă o intrare modestă, călare pe cel mai umil animal, un minz de asin, tocmai pentru a-i face pe oameni să înțeleagă adevăratul sens al venirii sale. Nu are nimic din pompa și alaiul triumfal al unui personaj politic. Nu ține discursuri meșteșugite cu vorbe răsunătoare. Nu se îmbrățeșează cu cei care-l întîmpină. Nu face „băi de mulțime”. Nu răspunde în nici un fel aclamațiilor. Trece printre ei îngîndurat și trist. Nu e indiferent. Dar e trist. E trist pentru că își dă seama că oamenii n-au înțeles natura spirituală a demersului său, iar peste doar cîteva zile, cei care astăzi îl primesc ca pe un salvator, vor striga cu ochii ieșiți prin orbitele urii: *Răstignește-! Răstignește-! Așa se lasă înșelate popoarele în istorie. E trist pentru că nu a venit să se așeze în fruntea mulțimilor întru răsturnarea vreunei dictaturi pămîntești, ci să mîngîie smeritul sufletul fiecărui, smerindu-se pe sine și arătînd astfel însemnătatea și înțietatea schimbărilor morale (metanoia) din fiecare, schimbare fără de care omul nu va ști cum să-și folosească libertatea.*

Intrarea în Ierusalim este punctul în care orizontala pămîntească a istoriei se intersectează cu transcendentul inefabil al divinității. Peste cîteva zile doar, pe crucea acestei înfîliri se va petrece răstignirea. De n-ar fi fost miracolul Învierii, umarea neînțelegerii și a trădării ar fi rămas peceluite de veșnicia morții.

Au trecut 18 ani de la Intrarea noastră în Ierusalim iar Învierea nu mai vine. Procesul comunismului nu se face nici prin spectacole de teatru cum cred unii și nici prin tribunale ale poporului cu sete de revanșă cum își închipuie alții. Așa cum un păcat nu se iartă decît prin mărturisirea lui și dorința sinceră de a nu-l mai săvîrși. Iar pentru asta nu e nevoie de metafore, academii și simpozoane. E nevoie intimă a fiecărui de a fi cu adevărat liber, de a se elibera sincer de povara păcatului, MĂRTURISINDU-L și LEPĂDÎNDU-SE de el. Doar atunci cînd vom pricepe sensul profund spiritual al Ierusalimului nostru din decembrie, metanoia înveșmîntată în albul imaculat al martiriului copiilor care au strigat din senin: *vom muri și vom fi liberi*, și care ne-au scris pe viața lor lecția sensului iubirii, vom afla Învierea. Pînă atunci ne tîrim încă prin Săptămîna Patimilor, întorcînd spatele crucilor din Piața Universității, călcînd în picioare minzul asinei și dînd cep sticlelor de șampanie, horcîind animalic la fiecare an nou sau la cine știe ce victorie a datului ne riscip, în zori, printre crucile lor, în loc de flori, ne vom afla față în față cu rămășițele jalnice ale propriei noastre mizerii deșarte.

La mijloc nu e neputința, ci doar nepriceperea sensului libertății, săpăt în gaura de gîlț din trupul unor mucenici; și iubirea pe dos, iubirea de arginți a lui Iuda.

Cronica plastică

Binecuvîntatele sărbători

Veronica BODEATATULEA

În consonanță cu semnificația zilelor acestui sîrșit de aprilie, în care ne pregătăm să întîmpinăm Sărbătoarea Paștelui Ortodox, Librăria Okian oferă simțele spațiului său expozițional doamnei Dorina Dutkay pentru o expoziție de icioane pe sticlă. Pictura pe sticlă a devenit un fapt expozițional notabil, mulți creatori și-au făcut din această tehnică, de altfel destul de complicată, limbajul cel mai adecvat de exprimare plastică, fără a se limita numai la icioane.

Renunțînd la alte genuri de pictură cu care și-a făcut debutul creator, dna. Dutkay s-a găsit pe sine abordînd universul icoadelor și în căutarea idealității expresiei, ceva care de altfel nu se poate atinge, ceva mereu la orizont și către care te îndrepti, a găsit acest limbaj prin care crede că poate atinge înălțimi și poate transforma necunoscutul într-o taină de contemplant. Deosebindu-se de ceilalți artiști care captează, inventează, transpun prin optica proprie imagini cărora le dau pecetea perenității din

dorința de a lăsa martori ai existenței lor pe pămînt, iconarul preia suma inovațiilor anterioare cristalizate într-o configurație stilistică particulară, a cărei valoare nu constă nici în noutatea absolută a temelor, nici în neditul formelor de expresie, ci în adecvarea sensului lor tradițional la un fel de a înțelege omul și universul sau într-un mod propriu sensibilității noastre. Dornică să perpetueze tradiția, dna. Dutkay afirmă că ea doar copiază icioanele vechilor meșteri, diseminînd în rîndul publicului aceste imagini ale lumii

spirituale, care exprimă în mod figurativ o susținere a raportului nostru cu transcendentul. Cu toate acestea, pictura sa pe sticlă are o expresie foarte personală de lirism al desfaceii de taine. Icoanele sale, care respectă dogmele impuse de religie, au calități cromatice care decurg dintr-o mare capacitate de nuanțare emoțională a tonurilor, aurl desicte tratat cu atîtă delicatețe încît știe să asculte vecinătățile cromatice, transparentele merg pînă la irizări, grafișmul este o dantelărie aproape continuă, care caligrafiază ca o rețea

pulsativă imaginile. Figurile care apar în icoanele sale depășesc hieratismul convențional, există în atitudinea lor, în structura lor, un anume patetism, și fără a ieși din schema impusă, au frumusețe și expresivitate. Respectînd esența esteticii tradiționale a artei bizantine, aceea de echivalare în simbol a unui concept, vizualizarea unei idei în virtutea caracterului său iconic, autoarea și-a impus un stil care a transformat tradiția într-o realitate vie, care-și dezvăluie neconștient semnificațiile pe care le regăsim într-un contact fertil cu noi înșine.

Să te uiți pe tine însuși într-o oglindă

Vlad PÎRĂU

Unul dintre cele mai minunate și, în același timp, misterioase obiecte din istoria civilizației l-a reprezentat Oglinda. Oglinzile sînt ca proverbele: fascinează prin simplitatea complexității lor, prin faptul că sînt universale și indispensabile. Lucrurile cu adevărat geniale sînt cele de o simplitate extremă și o esențializare maximă, care le conferă frumusețe și dăinuire. Și tocmai pentru că sînt atât de simple, par imposibil de descifrat. Ce este oglinda? Se poate da, oare, un răspuns acestei întrebări? Pentru asta ar trebui să definim mai întîi Omul, care prin definiție nu poate fi definit. Și totuși, imaginea din oglindă nu este copia, replica fidelă a realității, ci tocmai opusul ei. Oglinda este suprafața de separare, hotarul dintre două lumi aparent identice, dar care se află într-o iremediabilă opoziție.

Cu mult înainte de apariția oglinzilor de perete, au existat cerul și marea, pironite pentru eternitate într-o contemplație și o împreunare fără sîrșit. Oglinda s-a născut o dată cu lumea, fiindcă tot ceea ce este are și o imagine, existența unui lucru real fiind condiționată de existența imaginii sale arhetipale în transcendentul. Primele două oglinzi din lume au fost Ziua și Noaptea, respectiv Cerul și Marea. Oglinda a fost la început o apă sau, mai bine spus, un hotar între ape, o tîrie, un stăvilor, încă din primele clipe ale Facerii: *“La început a făcut Dumnezeu cerul și pămîntul. Și pămîntul era netocmit și gol. Întineric era deasupra adîncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor. Și a zis Dumnezeu: “Să fie lumină”. Și a fost lumină. Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina de întineric. Lumina a numit-o Dumnezeu ziuă, iar întinericul l-a numit noapte. Și a fost seară și a fost dimineață: ziuă întîi. Și a zis Dumnezeu: “Să fie o tîrie prin mijlocul apelor și să despărte ape de ape!”. Și a fost așa. A făcut Dumnezeu tîria și a*

despărțit Dumnezeu apele cele de sub tîrie de apele cele de deasupra tîriei. Tîria a numit-o Dumnezeu cer. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și a fost seară și a fost dimineață: ziuă a doua. (Facerea, cap. 1, 1-8)

Despre motivul lumilor care se oglesc reciproc scrie foarte frumos Sfîntul Apostol Pavel, conform căruia lumea pămîntească este doar o reflexie ca-n oglindă, distorsionată și mult împuștinată, a lumii veșnice – Împărăția lui Dumnezeu. Viața omului este umbră și vis. Ceea ce înseamnă că noi trăim acum într-o oglindă, lumea noastră fiind doar o umbră pieritoare, o copie netrebnică a lumii adevărate, a Împărăției ce va să vină. Iată citatul exact care exprimă starea de existență a lumii pămîntești, anume aceea de oglescîndre sfîngace a unei realități mult superioare: „Căci acum [în lumea aceasta] vedem prin oglescîndă, *ca-n ghicitoră*, dar atunci [la venirea Împărăției lui Dumnezeu], față către față”. (I Corinteni 13, 12). Versetul este explicat de către I.P.S. Bartolomeu Anania în felul următor: „Oglinda din vechime consta într-o suprafață de metal șlefuit, cu imaginea neclară. Ideea esențială este că noi nu vedem realitatea directă, ci reflectată, cu eventualele distorsiuni.”.

Dacă pînă acum am tratat oglescîndre ca pe imagini perfect identice, dar opuse ale realității, constatăm însă că ele pot fi și abile instrumente de distorsiune. După caz, omul poate folosi fie o oglescîndă adevărată, ca instrument al cunoașterii de sine, pentru că principalul merit al acesteia este obiectivarea, proiecția în exterior a sinelui, fie o oglescîndă mincinoasă, ca instrument al auto-amăgirii. Fiecare om are o proiecție imagină a ceea ce și-ar dori el să fie. Însă visurile și realitatea nu prea fac casă bună împreună. De aceea oamenii preferă să fugă de oglinda adevărată a sufletului lor pentru o închipuire mincinoasă, dar confortabilă. Emil Girleanu are o povestioară intitulată „Meșterul de oglescîndă”. Este vorba despre un om care stăpînea măiestria absolută

în arta construcției oglescîndre, nișăieri în lume nemaiaflîndu-se oglescîndre mai curate, mai limpezi și mai adînci ca ale sale. Însă o oglescîndă bună este un dușman și mai bun pentru cel ce fuge mereu de sine și de asumarea propriei condiții. Astfel, meșterul va fi obligat, sub amenințarea pedepsei cu moartea, să făurească o oglescîndă pentru Împărăteasa Minciuță, cea mai pocită ființă de pe fața pămîntului, o oglescîndă afit de măiaștră încît să o intruchipeze pe aceasta ca pe o frumusețe fără seamăn. Obținînd cele mai clare și mai bune oglescîndre, meșterul nu putea însă sub nici un fel să o mulțumească pe Împărăteasa. Pînă la urmă, soluția salvatoare va fi aceea de a construi cea mai proastă oglescîndă, care să distorsioneze afit de mult realitatea încît imaginea finală a reginei hidoase

să radieze de frumusețe. Pentru această singură oglescîndă mincinoasă, meșterul va fi copleșit de onoruri și bogății fără număr, pe care nu le-ar fi putut dobîndi nici în zece vieți din vînzarea oglescîndre adevărate. Dezamăgit, omul își șfarmă toate oglescîndrele și se apucă să făurească din cele proaste și înșelătoare.

Intr-adevăr, cea mai mare amăgire pentru o ființă omenească este a crede într-o plămuire a imaginației, abandonînd realul în favoarea imaginărilor. Pentru că afită timp cît rămiu bine ancorat în real, prin muncă și strădanie poți să te modelezi de așa natură încît, la un moment dat, să devii așa cum te-ai visat dintotdeauna. Însă dacă începi să trăiești într-o oglescîndă mincinoasă, căreia îi atribuie valoarea de adevăr absolut, încetezi să mai lupți,

(va urma)